

Personalna subrogacija u odnosu prema pravu regresa osiguratelja i ustupanju tražbine – cesiji

Personal subrogation in relation to the right of recourse of the insurer and assignment of the claim – cession

JADRANKA NIŽIĆ-PEROŠ

Pravni fakultet u Zagrebu

Trg Republike 14, Zagreb

Hrvatska

jadranka.nizicperos@oszd.pravosudje.hr

Pregledni rad / Review

UDK / UDC: 347.451

Primljeno / Received: 02 .rujna 2020. / September 02nd, 2020.

Prihvaćeno za objavu / Accepted for publishing: 13. listopada 2020. / October 13th, 2020.

DOI: 10.15291/oec.3388

Sažetak: Predmet ovoga rada je pregled zakonskog uređenja i sudske prakse u pogledu personalne subrogacije, regresne obveze i regresnog potraživanja osiguratelja na isplatu naknade iz osiguranja kao i utvrđivanje visine isplate regresnog potraživanja u parničnom postupku pred sudom te ustupanje tražbine – cesija. U radu se polazi od stajališta da su pojmovi i instituti subrogacija, regres i cesija vrlo slični te da često dolazi do njihova poistovjećivanja pa se pokušava jasno razlučiti na što se točno koji pojam odnosi. U hrvatskom pravu pod pravom subrogacija osiguratelja najčešće se podrazumijeva zakonska personalna subrogacija gdje isplatom naknade iz osiguranja osiguratelj stupa u pravni položaj svojega osiguranika odakle i izvodi svoje pravo potraživanja prema osobi odgovornoj za štetu. Uz navedeno, u radu se razmatra i zastara prava regresa osiguratelja. Nadalje, autor polazi od stajališta da je u sudskom postupku pokrenutom radi regresne isplate nužno da sudski vještak jasno odredi parametre na temelju kojih će sud moći ocijeniti u određenom postotku eventualni doprinos oštećenika za nastalu štetu te s obzirom na to umanjiti regresnu obvezu osiguranika, tuženika u tome postupku prema tužitelju, osiguratelju.

Ključne riječi: subrogacija, cesija, regres, zastara

Abstract: The subject of this paper is a review of legislation and case law regarding personal subrogation, recourse obligation and recourse claim of the insurer for payment of insurance compensation as well as determining the amount of payment of recourse claim in civil proceedings before the court and assignment of the claim - cession. The paper starts from the point of view that the terms and institutes of subrogation, recourse and cession are very similar and that they are often identified, so we try to clearly distinguish what exactly the term refers to. In Croatian law, the right of subrogation of the insurer is most often understood as legal personal subrogation where by paying the insurance compensation the insurer assumes the legal position of its insured and consequently enabling the insurer to claim damages against the responsible person. In addition to the above, the

paper also considers the statute of limitations for insurers' recourse rights. Furthermore, the author starts from the point of view that in court proceedings initiated for recourse payment it is necessary for the court expert to clearly determine the parameters based on which the court will be able to assess in a certain percentage the possible contribution of the injured party to the damage towards the plaintiff, namely the insurer.

Keywords: subrogation, cession, recourse, statute of limitations

1 Uvod

Pravo subrogacije i pravo regresa osiguratelja je pravo osiguratelja da ono što je isplatio potražuje od osiguranika. Ni iako u praksi često dolazi do poistovjećenja navedenih prava, razlika između prava subrogacije i regresa je u tome što proizlaze iz različite pravne osnove iako im je sadržaj gotovo identičan. Razlika između prava subrogacije i ustupanja tražbine – cesije je također u različitoj pravnoj osnovi odnosno kod prava subrogacije osiguratelja pravna osnova je zakon, dok je kod ustupanja tražbine – cesije pravna osnova sporazum o prijenosu određenih prava na dugu osobu – cesionara.

U pravnom se poslu osiguranja pojmom „subrogacija osiguratelja“ označuje pravo osiguratelja da isplatom osigurnine stupa u osiguranikovu pravnu poziciju prema trećim odgovornim osobama u vezi sa štetom za koju je isplaćena osigurnina (Pavić, 2006). Subrogacija (lat. *subrogo*) znači predložiti nekoga umjesto drugog.

Regres u pravnom smislu označuje odštetu, to je izraz koji se koristi tako da označava pravo osiguratelja da od onoga tko je odgovoran za štetu tu štetu i naplati.

Regresno pravo (lat. *regredior* – povratak, engl. *recourse*, njem. *regress*) je pravo koje pripada osiguratelju koji je na temelju pravnog odnosa isplatio novčani iznos kao naknadu oštećenom, a koji isplaćeni novčani iznos je uvećan za iznos troškova i kamata te isplatom određenog iznosa osiguratelj stupa na položaj svojeg osiguranika koji je ujedno i oštećenik te osiguratelj tada isplatom stječe i aktivnu legitimaciju za pokretanje odgovarajućeg postupka prema osobi koja je odgovorna za nastanak štete. Pravo regresa osiguratelja je pravo na naknadu štete koju je pretrpio ispunjavajući zakonsku obvezu prema oštećeniku kada je platio tuđi dug svojeg osiguranika. Osiguratelj isplatom osiguraniku dobiva pravo da potražuje naknadu štete od osobe odgovorne za štetu na temelju izvanugovorne odgovornosti za štetu s obzirom na to da je na osiguratelja kada je isplatio osiguranika subrogacijom prešlo pravo potraživanja naknade štete, u kojem slučaju je osiguranik izgubio, a osiguratelj stekao u visini isplaćene osigurnine aktivnu legitimaciju da u svoje ime pokrene parnični postupak (*legitimatio ad processum*).

Analizom odredbi Zakona o obveznim odnosima (Narodne novine, 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18 – dalje: ZOO) može se zaključiti: a) da se pojam subrogacija rabi kad je u pitanju prijelaz određenih prava s jednog subjekta obveznog odnosa na drugi (promjena na strani vjerovnika), b) da se pojam regres rabi kad je u pitanju pravo određenog subjekta da od drugog subjekta potražuje ono što je umjesto njega platio (pravo isplatitelja) (Matijević, 2019).

Odredba čl. 921. ZOO-a¹ je *lex generalis* za ugovore o osiguranju te je prema toj odredbi osigurateljeva obveza iz ugovora o osiguranju ugovorne naravi, a obveza osiguratelja je isplata osigurnine. Međutim, odnos između osiguranika i oštećenika je izvanugovorni odnos, a osiguratelj ne odgovara oštećeniku zbog nastale štete krivnjom osiguranika već upravo zbog ugovornog odnosa koji postoji između osiguratelja i osiguranika.

¹ Ugovorom o osiguranju osiguratelj se obvezuje ugovaratelju osiguranja isplatiti osiguraniku ili korisniku osiguranja osigurninu ako nastane osigurani slučaj, a ugovaratelj se osiguranja obvezuje osiguratelju platiti premiju osiguranja.

2 Vrste i zakonsko uređenje subrogacije

Subrogacija je institut koji uređuje prijelaz vjerovnikovih prava na treću osobu odnosno prijelaz prava s osiguranika na osiguratelja, a na temelju ugovora ili prema samom zakonu. Subrogacija može biti ugovorna ili zakonska te je ugovorna subrogacija propisana odredbom čl. 90. st. 2. i 3. ZOO-a, a zakonska odredbom čl. 91. ZOO-a. Za nastanak subrogacije osiguratelja treba biti isplaćena osigurnina te treba postojati odštetni zahtjev osiguranika prema odgovornoj osobi.

Ugovorna subrogacija podrazumijeva postojanje ugovora, a zakonska subrogacija nastaje *ex lege*, neovisno o volji prethodnog vjerovnika i dužnika.

Kako se i kod ugovorne i kod zakonske subrogacije radi o prijelazu tražbina s vjerovnika na ispunitelja, nazivamo je personalnom subrogacijom odnosno subrogacija osoba. Osim personalne subrogacije imamo i realnu, stvarnu subrogaciju u kojoj dužnik umjesto dužne činidbe ispunjava obvezu vjerovnika nekom novom činidbom. Personalna subrogacija postoji kada netko treći ispuni vjerovniku dužnikov dug pa na temelju ugovora ili zakona vjerovnikova tražbina prelazi na ispunitelja, *solvensa* (Česić et al., 2005).

Pravo subrogacije osiguratelja je izvedeno pravo jer osiguratelj stupa na mjesto osiguranika i stječe sva prava osiguranika te je položaj osiguratelja prema odgovornoj osobi za štetu identičan položaju njegova osiguranika međutim kada dođe do promjene vjerovnika pravni položaj osobe odgovorne za štetu ostaje isti.

Prema čl. 963. st. 1. ZOO-a isplatom naknade iz osiguranja prelaze na osiguratelja, sva osiguranikova prava prema osobi koja je po bilo kojoj osnovi odgovorna za štetu (zakonska subrogacija), po zakonu do visine isplaćene naknade, a slijedom čega je potrebno utvrditi je li osiguranik odgovoran za nastanak štetnog događaja i štetu koju je njime pretrpio oštećenik. U takvom slučaju osiguratelj mora dokazati: a) isplatu naknade za odnosnu štetu i b) da je isplaćena na temelju ugovora o osiguranju. Riječ je o specifičnom obliku zakonske personalne subrogacije.

Nadalje, u skladu s čl. 963. st. 2. do 5. ZOO-a osiguratelj se oslobađa u odgovarajućoj mjeri svoje obveze prema osiguraniku ako je krivnjom osiguranika onemogućen ovaj prijelaz prava na osiguratelja, u potpunosti ili djelomično. Taj prijelaz prava ne može biti na štetu osiguranika i ako je naknada koju je osiguranik dobio od osiguratelja manja odnosno niža od štete koju je pretrpio, pravo je osiguranika da mu se iz sredstava odgovorne osobe isplati ostatak naknade, a koji ostatak naknade ima pravo da mu se isplati prije isplate osigurateljeve tražbine po osnovi prava koja su prešla na njega. Međutim, postoji i iznimka u odnosu na pravila prijelaza osiguranikovih prava na osiguratelja, odnosno ne dolazi do prijelaza prava ako je štetu prouzročila osoba u srodstvu u pravoj liniji s osiguranikom, osoba za čije postupke osiguranik odgovara, osoba koja živi s njim ili osoba koja je njegov radnik. Ali, ako su te osobe štetu uzrokovale namjerno, ne može se primijeniti ovo pravilo o iznimci prijelaza prava osiguranika na osiguratelja. Nadalje, ako je neka od navedenih osoba bila osigurana, pravo je osiguratelja da može zahtijevati od njezina osiguratelja upravo naknadu onoga iznosa koji je isplatio osiguraniku. Odredba čl. 1045. ZOO-a regulira izvanugovorne obvezne odnose te je njome propisano da je tko drugome prouzroči štetu, štetu koju je prouzročio dužan i naknaditi ako ne dokaže da je do nastanka štete došlo bez njegove krivnje, predmnijeva se obična nepažnja, dok za štetu od stvari ili djelatnosti kod kojih postoji povećana opasnost nastanka štete za okolinu odgovara bez obzira na krivnju.

S obzirom na to da se radi o izvedenom pravu osiguratelja prema štetniku odnosno o prijelazu prava s osiguranika na osiguratelja, osiguratelj ima pravo od štetnika zahtijevati kamate na iznos isplaćene naknade od dana kada je izvršio isplatu svojem osiguraniku s obzirom na to da se radi o istom pravnom odnosu. Nadalje je prema odredbi čl. 14. Zakona o obveznim osiguranjima u prometu (Narodne novine, [151/05](#), [36/09](#), [75/09](#), [76/13](#), [152/14](#), dalje ZOOP) propisano pravo društva za

osiguranje koje je nadoknadilo štetu oštećenoj osobi ili je platilo osigurani iznos, a nije bilo u obvezi, da ima pravo naknadu tražiti od osobe koja je odgovorna za štetu, a koje pravo na naknadu obuhvaća isplaćeni iznos štete, kamate i ostale nastale troškove. Međutim, kako je propisano odredbom čl. 24. st. 1. toč. 4. ZOOP-a osigurana osoba će izgubiti sva prava iz osiguranja u taksativno nabrojenim slučajevima među kojima su i: ako je vozač upravljao vozilom pod utjecajem alkohola iznad ugovorene granice; ako je vozač upravljao vozilom pod utjecajem droga, psihoaktivnih lijekova ili psihoaktivnih tvari, dok je st. 3. propisano da društvo za osiguranje koje je na temelju navedene odredbe oštećenoj osobi isplatilo štetu, ima pravo od osobe koja je odgovorna za štetu na naknadu najviše do iznosa 12 prosječnih plaća u neto iznosu i to prema posljednjem službenom izvješću Državnog zavoda za statistiku.

Upravo će se u nastavku rada razmotriti način utvrđivanja eventualnog doprinosa oštećenika u parničnom postupku u parnici koja se vodi radi regresne isplate, do koje štete je od štetnika došlo zbog upravljanja vozilom pod utjecajem alkohola.

2.1 Zakonska subrogacija

U slučaju zakonske subrogacije, odnosno u slučaju kada do ispunjenja obveze dođe od osobe koja ima pravni interes, ispunjenjem te obveze na ispunitelja prelazi vjerovnikova tražbina sa svim sporednim pravima. Kod zakonske subrogacije ispunitelj može biti jedino osoba koja ima pravni interes te prijelaz tražbine nastupa u trenutku ispunjenja obveze. Subrogacija u tome slučaju nastupa neovisno o volji vjerovnika i dužnika.

2.2 Ugovorna subrogacija

U slučaju ugovorne subrogacije, odnosno u slučaju ispunjenja tuđe obveze, ispunitelj može ugovoriti s vjerovnikom i prije ispunjenja i pri ispunjenju, da tražbina koja je ispunjena prijeđe na njega ili sa svima ili samo s nekima sporednim pravima.

S obzirom na to da vjerovnikova prava mogu prijeći na ispunitelja i na temelju ugovora između dužnika i ispunitelja, koji može biti sklopljen i prije ispunjenja, to u takvome slučaju subrogacija ispunitelja u prava vjerovnika nastaje ispunjenjem. Kod ugovorne personalne subrogacije ispunitelj može biti bilo koja treća osoba te postoje dva načina sklapanja ugovora i to kada ugovor sklapaju vjerovnik i ispunitelj te kada ugovor sklapaju dužnik i ispunitelj. Suglasnost dužnika nije potrebna kada ugovor sklapaju vjerovnik i ispunitelj jer sklapanjem takvog ugovora nije ugrožen njegov interes. Suglasnost vjerovnika nije potrebna ni kada ugovor sklapaju dužnik i ispunitelj jer sklapanjem takvog ugovora nije ugroženo njegovo pravo.

3 Uredbe Rim I i Rim II te njihova primjena od Suda Europske unije

Uredba (EZ) br. 593/2008 Europskog parlamenta i vijeća od 17. lipnja 2008. o pravu koje se primjenjuje na ugovorne obveze (u daljnjem tekstu: Rim I) utvrđuje pravila za određivanje nacionalnog prava koje se primjenjuje na ugovorne obveze u građanskim i trgovačkim stvarima na području Europske unije.

Uredba (EZ) br. 864/2007 Europskog parlamenta i vijeća od 11. srpnja 2007. o pravu koje se primjenjuje na izvanugovorne obveze (u daljnjem tekstu: Rim II) utvrđuje pravila za određivanje nacionalnog prava koje se primjenjuje na izvanugovorne obveze u građanskim i trgovačkim stvarima na području Europske unije. Uredbe Rim I i Rim II određuju mjerodavno pravo u različitim vrstama

građanskih i trgovačkih stvari te u skladu s Uredbom Rim I stranke ugovora mogu birati pravo koje će se primijeniti na ugovor, dio ugovora ili cijeli ugovor, a koje mjerodavno pravo stranke mogu suglasno i mijenjati. Upravo je sloboda stranaka da izaberu mjerodavno pravo koje će primijeniti jedno od osnovnih načela Uredbe Rim I, međutim u odnosu na ugovor o osiguranju radi se o posebnoj skupini, vrsti ugovora kod koje postoji ograničenje u izboru prava određenih država.

Ako stranke ugovora ne odaberu mjerodavno pravo, o vrsti ugovora ovisi koje će se pravo primijeniti. Za ugovore o osiguranju Uredba Rim I utvrđuje mogućnosti biranja prava i određuje mjerodavni izbor tamo gdje on nije donesen.

Uloga Suda Europske unije je da osigurava da se pravo EU-a jednako tumači i primjenjuje u svim zemljama EU-a te osigurava da zemlje i institucije EU-a poštuju pravo EU-a. Sud Europske unije tumači pravo EU-a kako bi se osigurala njegova ujednačena primjena u svim državama članicama EU-a te rješava pravne sporove između nacionalnih vlada i institucija EU-a. Presuda Suda obvezuje sve nacionalne sudove koji razmatraju jednaku situaciju.

Prema čl. 7. Uredbe Rim I, koji se odnosi na ugovore o osiguranju, on se odnosi na ugovore navedene u stavku 2., bez obzira na to nalazi li se osigurani rizik u državi članici, i na sve druge ugovore o osiguranju koji pokrivaju rizike koji se nalaze unutar područja države članice. Prema st. 2., Ugovor o osiguranju koji osigurava od značajnog rizika, podliježe pravu koje odaberu ugovorne stranke u skladu s čl. 3. ove Uredbe. U mjeri u kojoj ugovorne strane nisu odabrale mjerodavno pravo, ugovor o osiguranju podliježe pravu države u kojoj osiguratelj ima uobičajeno boravište. Kad je jasno iz svih okolnosti slučaja da je ugovor očigledno bliži drugoj državi, mjerodavno je pravo te druge države.

Nadalje je čl. 15. Uredbe Rim I uređena zakonska subrogacija te je navedeno da kad vjerovnik ima ugovornu tražbinu protiv dužnika, a treća osoba ima obvezu ili je isplatila vjerovnika i time namirila obvezu, pravo kojem podliježu obveze treće osobe u pogledu namirenja vjerovnika određuje ima li i koliko treća osoba mogućnost ostvariti prava koja je imao vjerovnik protiv dužnika, a na temelju prava kojem podliježe njihov odnos.

Prema čl. 4. Uredbe Rim II, pravo koje se primjenjuje na izvanugovornu obvezu nastalu iz protupravnog postupanja je pravo one države u kojoj šteta nastane, neovisno o državi u kojoj je nastao događaj koji je prouzročio štetu te neovisno o državi u kojoj nastanu posredne posljedice toga događaja. No ako su osoba kojoj je utvrđena odgovornost kao i osoba koja je pretrpjela štetu u trenutku kada je šteta nastala imale uobičajeno boravište u istoj državi, primjenjuju se propisi te države. Međutim, ako je iz svih okolnosti jasno da je protupravno postupanje jače povezano s državom različitom od ovdje navedenih, primjenjuju se propisi te druge države.

Nadalje je čl. 19. Uredbe Rim II uređena subrogacija tako da ako vjerovnik ima izvanugovornu tražbinu prema dužniku, a treća osoba ima obvezu ili je namirila vjerovnika, pravo kojim se uređuje obveza treće osobe izvršavanja obveze prema vjerovniku propisuje u kojoj mjeri će treća osoba imati pravo ostvarivati prava prema dužniku, a koja je vjerovnik ostvarivao prema dužniku u skladu s pravom koje se primjenjuje na njihov odnos.

Države članice poduzimaju sve potrebne mjere da bi osigurale da sve police obveznog osiguranja od građanskopravne odgovornosti na temelju jedinstvene premije, a koja proizlazi iz upotrebe vozila prema čl. 14. VI Direktive AO: pokrivaju tijekom cijelog trajanja ugovora područje Zajednice, uključujući svaki boravak vozila u drugoj državi članici za vrijeme trajanja ugovora; jamče u svakoj državi članici pokriće propisano njezinim zakonom ili pokriće propisano zakonom države članice u kojoj se vozilo uobičajeno nalazi ako je to pokriće više.

Sud Europske unije je u svojoj odluci, u spojenim predmetima broj C-359/14 i C-475/14 od 21. siječnja 2016. odlučio da članak 14. točku (b) VI Direktive AO, u odnosu na osiguranje od građanskopravne odgovornosti u pogledu upotrebe motornih vozila i izvršenje obveze osiguranja od takve odgovornosti treba tumačiti na način da ta odredba ne sadržava posebno kolizijsko pravilo čija je

svrha utvrditi pravo koje se primjenjuje na regresni zahtjev između osiguratelja u okolnostima poput onih u nacionalnim postupcima. Uredbu Rim I o pravu koje se primjenjuje na ugovorne obveze i Uredbu Rim II o pravu koje se primjenjuje na izvanugovorne obveze treba tumačiti na način da se pravo koje se primjenjuje na regresni zahtjev osiguratelja koji je nadoknadio štetu žrtvama nezgode koju je prouzročio vozač vozila, u odnosu na osiguratelja utvrđuje na temelju članka 7. Uredbe Rim I, ako pravila o deliktnoj odgovornosti koja se primjenjuju na tu nezgodu na temelju čl. 4. i pratećih članaka Uredbe Rim II predviđaju podjelu obveze naknade štete.

Stoga obveza osiguratelja na pokriće građanskopravne odgovornosti osiguranika, u odnosu na oštećene osobe, koja proizlazi iz ugovora o osiguranju sklopljenog s osiguranikom te uvjeti pod kojima osiguratelj može izvršavati prava koja oštećena osoba ima prema osobi odgovornoj za štetu, ovisi o nacionalnom pravu koje uređuje navedeni ugovor o osiguranju, koje se utvrđuje u skladu s čl. 7. Uredbe Rim I. Nasuprot tome, pravo koje se primjenjuje na utvrđivanje osoba koje se mogu proglasiti odgovornima kao i na eventualnu podjelu odgovornosti između njih i njihovih osiguratelja, podvrgnuto je čl. 4. i pratećim člancima Uredbe Rim II (Matijević, 2016).

4 Uspoređenje pojma subrogacija u odnosu prema regresu i ustupanju tražbine – cesiji

U ZOO-u se institut odnosno pojam subrogacija pojavljuje na nekoliko mjesta i to kod:

- promjena u obveznom odnosu – promjene na strani subjekata (čl. 90. – 92. ZOO-a)
- ugovora o jamstvu (čl. 110. ZOO-a)
- ugovora o osiguranju (čl. 963. ZOO-a)

dok se institut odnosno pojam regres u ZOO pojavljuje kod:

- ugovora o jamstvu (čl. 125. ZOO-a)
- ugovora o građenju (čl. 636. ZOO-a)
- ugovora o organiziranju putovanja (čl. 889. ZOO-a)
- odgovornosti više osoba za istu štetu (čl. 1109. ZOO-a).

Analizom tih odredbi može se zaključiti da se pojam „subrogacija“ koristi kad je u pitanju prijelaz određenih prava s jednog subjekta obveznog odnosa na drugi (promjena na strani vjerovnika), dok se pojam „regres“ koristi kad je u pitanju pravo određenog subjekta da od drugog subjekta potražuje ono što je umjesto njega platio (pravo isplatitelja) (Matijević, 2019). Nadalje, kod subrogacije osiguratelj isplaćuje na temelju ugovora o osiguranju svoj dug, dok kod regresa osiguratelj isplaćuje dug svojega osiguranika.

Županijski sud u Varaždinu je u odluci poslovni broj Gž 2572/2016 zauzeo stajalište da ako tuženik nije osiguranik tužitelja, tada se ne može raditi o regresnom zahtjevu tužitelja na temelju instituta zakonske subrogacije. Naime, u navedenoj odluci stoji „da se u konkretnom slučaju ne može raditi o regresnom zahtjevu tužitelja temeljem instituta zakonske subrogacije jer tuženik nije osiguranik tužitelja, već se radi o naknadi štete prema čl. 1072. st. 4. u vezi sa st. 2. ZOO-a te čl. 24. st. 3. u svezi sa st. 1. toč. 4. ZOOP. Odredbom čl. 1072. st. 2. ZOO-a propisano je da kada je šteta prouzročena pogonom dva ili više vozila svaki vlasnik odgovara drugome za njegovu štetu razmjerno stupnju svoje krivnje, dok se krivnjom vlasnika smatra i krivnja osobe kojom se on poslužio prilikom nastanka štetnog događaja ili kojoj je vozilo povjerio, dok je odredbom čl. 24. st. 1. toč. 4. ZOOP-a propisano da osigurana osoba gubi prava iz osiguranja ako je vozač upravljao vozilom pod utjecajem alkohola iznad ugovorene granice, s time da prema st. 3. istog zakonskog propisa društvo za osiguranje koje je temeljem st. 1. toč. 4. oštećenoj osobi isplatilo štetu ima pravo od osobe koja je odgovorna za štetu na naknadu isplaćenog iznosa štete, na kamatu i troškove do iznosa 12 prosječnih neto plaća prema zadnjem izvješću Državnog zavoda za statistiku“.

Pravo subrogacije osiguratelja je, kako je navedeno, izvedeno pravo dok je pravo regresa osiguratelja izvorno pravo jer kod prava regresa osiguratelj nema pravo potraživanja u ime oštećenika prema svojem osiguraniku s obzirom na to da mu zakon daje to pravo odnosno ugovor o osiguranju koji ga obvezuju na plaćanje osiguranikove obveze.

Nadalje, bitna razlika između prava subrogacije osiguratelja je što ono upućuje na odnos osiguratelja i osobe odgovorne za štetu koja nije stranka ugovora o osiguranju, koja nije osiguranik, dok pravo regresa osiguratelja upućuje na odnos osiguratelja i osobe odgovorne za štetu koja je stranka iz ugovora o osiguranju, koja je osiguranik.

Razlika između prava subrogacije osiguratelja i prava regresa osiguratelja postoji i u vrsti tražbine koju osiguratelj isplaćuje, jer u slučaju subrogacije osiguratelj isplaćuje svoj dug iz ugovora o osiguranju, a u kojem dijelu na njega prelaze prava osiguranika prema odgovornoj osobi, dok u slučaju regresa, osiguratelj isplaćuje tuđi dug – dug njegova osiguranika, a umjesto njega.

Prema mišljenju autora, o pravu regresa osiguratelja na temelju ugovora bi se radilo u slučaju vožnje pod utjecajem alkohola, bez odgovarajuće dozvole itd., kako je navedeno u čl. 24. st. 1. i čl. 25. ZOOP-a, dok bi se o pravu regresa osiguratelja na temelju zakona radilo u slučaju kada je upravljano neosiguranim vozilom itd., kako je navedeno prema čl. 29., čl. 30., čl. 37. ZOOP-a.

Subrogacijom i ustupanjem tražbine – cesijom se jednoj osobi omogućuje da se koristi pravom druge osobe, međutim subrogacija nije vrsta cesije te je bitna razlika između subrogacije i cesije da kod subrogacije nije potreban poseban pristanak osiguranika ili oštećene osobe za prijenos prava na osiguratelja, te za taj prijenos nije propisana posebna forma, jer do prijelaza osiguranikovih prava na osiguratelja dolazi na osnovi zakona, *ex lege*.

Nadalje, pravo subrogacije može nastupiti tek poslije nastanka osiguranog slučaja, dok je ustupanje tražbine – cesija neovisno o nastupanju osiguranog slučaja, jer do ustupanja tražbine može doći kako prije tako i poslije nastupanja osiguranog slučaja.

Pravo subrogacije osiguratelja uvjetovano je i postojanjem odštetnog zahtjeva osiguranika prema osobi odgovornoj za štetu i isplatom osigurnine, dok kod ustupanja tražbine – cesije to nije slučaj.

U slučaju prava subrogacije osiguratelja, kako je u pitanju zakonska subrogacija, osiguranik ne odgovara za veritet i bonitet tražbine, dok u slučaju ustupanja potraživanja – cesije, osiguranik – ustupitelj odgovara i za postojanje i za naplativost tražbine (Matijević, 2019).

5 Utvrđivanje doprinosa oštećenika u sudskom postupku

Sud prema svojem uvjerenju na temelju savjesne i brižljive ocjene svakog dokaza zasebno i svih dokaza zajedno, a i na temelju rezultata cjelokupnog postupka, odlučuje koje će činjenice uzeti kao dokazane, kako to i propisuje odredba čl. 8 Zakona o parničnom postupku (Narodne novine broj 53/91, 91/92, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 84/08, 123/08, 57/11, 25/13, 89/14, 70/19).

Ako je do prometne nezgode došlo zbog alkoholiziranosti vozača za kojeg je pravomoćnom odlukom utvrđeno da je odgovaran za nastanak štetnog događaja jer je upravljao vozilom pod znatnim utjecajem alkohola, to je on u skladu s odredbom čl. 24. st. 1. toč. 4. ZOOP-a izgubio pravo na osigurateljevo pokriće po sklopljenoj polici te je postao regresni dužnik koji je osiguravatelju dužan podmiriti cjelokupni iznos isplaćen oštećeniku, zajedno s pripadajućim kamatama, u skladu s odredbom čl. 963. ZOO-a. Jednako tako, društvo za osiguranje koje je oštećeniku isplatilo naknadu neimovinske i imovinske štete ima pravo od vozača, kao osobe odgovorne za nastanak predmetnoga štetnog događaja, potraživati naknadu isplaćenog iznosa štete, kamatu i troškove u skladu s čl. 24. st. 3. ZOOP-a. Također, vozač i prema uobičajenim Uvjetima za obvezno osiguranje od automobilske odgovornosti osiguravatelja gubi prava iz osiguranja ako je u trenutku prometne nezgode upravljao

vozilom pod utjecajem alkohola. Ako u mirnom postupku, nakon što se osiguravatelj obratio osiguraniku sa zahtjevom za isplatu utuženog iznosa, osiguranik nije udovoljio regresnom zahtjevu osiguravatelja, osiguravatelj je primoran putem suda tražiti isplatu svojega regresnog potraživanja.

Različita sudska praksa ostavlja spornim pitanje radi li se u konkretnom slučaju skrivljene štete pod utjecajem alkohola o pravu regresa na temelju ugovora o osiguranju, samog Zakona ili se radi o potraživanju iz osnova naknade štete.

Prema mišljenju autora, riječ je o pravu regresa osiguratelja prema osiguraniku iz ugovora o osiguranju, koje pravo zastarijeva u roku od tri godine, kako je i propisano čl. 234. st. 3. ZOO-a prema kojem zastarni rok teče od prvog dana nakon dana kada je osiguratelj isplatio naknadu oštećenoj osobi odnosno oštećeniku.

Naime, uobičajeno, u opisanom slučaju vožnje pod utjecajem alkohola, osiguratelj plaća naknadu štete oštećenoj osobi umjesto osobi odgovornoj za štetu, naknadu štete osiguratelj plaća umjesto odgovorne osobe upravo zato što mu zakon nalaže da plati štetu oštećeniku, a na temelju čega osiguratelju zakon ujedno daje i pravo regresa prema osobi odgovornoj za štetu i to za iznos koji je osiguratelj isplatio osiguraniku.

U skladu s navedenim zakonskim odredbama, regres prema osobi odgovornoj za štetu uz ispunjenje pretpostavki iz čl. 24. ZOOP-a, koja je upravljala vozilom pod utjecajem alkohola, ograničen je najviše do iznosa 12 prosječnih neto plaća prema zadnjem službenom izvješću Državnog zavoda za statistiku. Međutim, različita sudska praksa i dalje ostavlja spornim pitanje, koje nije regulirano zakonskim odredbama, u kojem trenutku se računa prosjek od 12 neto iznosa plaća. Osiguratelji u svojoj praksi imaju različite načine računanja prosjeka 12 neto iznosa plaća i to na nekoliko različitih načina odnosno neki propisuju npr. da se odredba „najviše do iznosa 12 prosječnih neto plaća prema zadnjem službenom izvješću Državnog zavoda za statistiku“ primjenjuje na sva regresna potraživanja za koja do trenutka dospijeca nije sklopljena nagodba o podmirenju regresnog duga, dok neki osiguratelji računaju trenutak nastanka štetnog događaja ili trenutak isplate odštete ili čak trenutak sklapanja ugovora o osiguranju.

U parničnom postupku, koji pokreće osiguratelj kao tužitelj protiv štetnika, svojega osiguranika, kao tuženika, radi isplate regresnog duga, tužitelju pripada pravo na regres isplaćene naknade štete ako je tuženik odgovoran za nastanak štete odnosno u konkretnom slučaju prometne nezgode. Međutim, ako sud u parničnom postupku utvrdi i da (neovisno o tome što je štetnik u kaznenom postupku proglašen krivim za nastanak prometne nezgode) na strani oštećenika postoji doprinos za nastanak prometne nezgode (npr. oštećenik se kretao brzinom 86 km/h, na mjestu gdje je ograničenje brzine od 50 km/h, dok je provedenim vještačenjem utvrđeno da je imao tehničke mogućnosti da kočenjem svoje vozilo zaustavi prije dolaska do mjesta sudarnoga kontakta te tako izbjegne prometnu nezgodu da se motociklom kretao brzinom ispod 78 km/h), sud ocjenjuje visinu doprinosa oštećenika nastanku prometne nezgode. Sud u parničnom postupku, najčešće slobodnom procjenom, ocjenjuje doprinos oštećenika nastanku prometne nesreće, a time i štete, i to u određenom postotku, a kada je prethodno nedvojbeno utvrdio da je tužitelj oštećeniku isplatio utužene iznose čime je došlo do subrogacije toga potraživanja u odnosu na tuženika, koji je, u trenutku štetnog događaja upravljao vozilom pod utjecajem alkohola prouzročivši štetu na vozilu, a čime je njegova odgovornost za taj štetni događaj, kako za nezgodu tako i nastalu štetu, umanjena za određeni postotak ako je do štetnog događaja došlo i doprinosom oštećenika za kojeg je npr. utvrđeno da je imao tehničke mogućnosti da kočenjem svoje vozilo zaustavi prije dolaska do mjesta sudarnog kontakta te tako izbjegne prometnu nezgodu da se nije kretao brzinom većom od dopuštene. Upravo je u ovome dijelu ocjene doprinosa oštećenika sudu potrebno angažirati (naravno, ako to parnične stranke predlože) sudskog vještaka koji bi trebao svojim stručnim znanjem i iskustvom „pomoći“ sudu pri ocjeni visine doprinosa oštećenika.

6 Određivanje zastarnog roka

U slučajevima podnesenoga regresnog zahtjeva osiguratelja prema osiguraniku koji je štetu skrivio pod utjecajem alkohola i time izgubio prava koja je imao iz osiguranja, za iznose koji su isplaćeni oštećenoj osobi u sudskoj praksi često se kao sporno postavlja pitanje primjenjuje li se u takvom slučaju kod određivanja zastarnog roka čl. 234. st. 3. ZOO-a (tri godine) ili čl. 225. ZOO-a (pet godina, ako zakonom nije određen drugi rok).

Prema čl. 234. st. 6. ZOO-a, zastara tražbine (naknade štete) koja pripada osiguratelju prema trećoj osobi odgovornoj za nastupanje osiguranog slučaja počinje teći kada i zastara tražbine osiguranika prema toj osobi i navršava se u tom roku.

Prema čl. 230. st. 1. ZOO-a, tražbina naknade štete zastarijeva za tri godine otkad je oštećenik doznao za štetu (obujam i visinu štete) i za osobu koja je štetu učinila (obično je to dan nastanka štetnog događaja).

Što se tiče početka tijeka zastarnog roka kod subrogacije, kada se radi o pravu izvedenom iz prava osiguranika zastarni rok bi se trebao računati od istog dana od kojeg je počeo teći i zastarni rok oštećenika prema štetniku. U tom smislu govori i čl. 234. st. 6. ZOO-a. Zastarni rok je u tom slučaju isti kao i za oštećenika odnosno tri godine od saznanja za štetu i osobu koja je štetu učinila, a prema općem pravilu o zastari kod naknade štete.

Unatoč jasnoj odredbi čl. 234. st. 6. ZOO-a, neujednačenost sudske prakse bila je izražena kod pitanja zastare prava subrogacije osiguratelja. No Vrhovni sud Republike Hrvatske (dalje: VSRH) je u reviziji na postavljeno materijalnopravno pitanje: „u kojem roku zastarijeva tražbina osiguratelja – ovdje tužitelja s naslova iznosa koji je isplatio svom osiguraniku kao oštećeniku po osnovi automobilske kasko osiguranja prema štetniku, odnosno ovdje njegovom osiguratelju od automobilske odgovornosti“ zauzeo stav da je u predmetnom slučaju trebalo primijeniti zastarni rok od tri godine jer isplata naknade štete osiguraniku ne daje tužitelju nikakva posebna prava osim onih koje je imao njegov osiguranik pa tako ni poseban rok zastare različit od onoga koji je imao njegov osiguranik kao oštećenik. Naime, zastara je počela teći onoga dana kada je oštećenik saznao za štetu i počinitelja, dok dan plaćanja naknade od osiguratelja svojem osiguraniku nije odlučan za početak tijeka zastare, već je samo pretpostavka za stjecanje aktivne legitimacije. U protivnom bi se taj rok mogao neograničeno produžavati, što je protivno ne samo zakonskom uređenju na koje se prethodno revizijski sud pozvao, već i svrsi instituta zastare.

VSRH je u svojoj odluci poslovni broj Gz 98/2002-2 od 12. veljače 2013. u odnosu na pravno pitanje primjenjuje li se u ovoj situaciji neki povoljniji rok iz odredbi o zastari potraživanja iz ugovora o osiguranju (čl. 234. ZOO-a), zauzeo stajalište prema kojem potraživanje uzrokovane štete zastarijeva za tri godine od dana kada je oštećenik doznao za štetu i za osobu koja je štetu učinila, odnosno taj rok počinje teći kada i zastarijevanje potraživanja osiguranika prema trećoj odgovornoj osobi i završava u istom roku. Nadalje, VSRH i u svojoj odluci Rev-1371/09 od 20. travnja 2010. zauzima stajalište da zastara regresne tražbine osiguratelja prema svojem osiguraniku počinje teći prvog dana iza dana kada je osiguratelj isplatio naknadu oštećeniku.

VSRH je u više svojih odluka (Rev-1371/09 od 20. travnja 2010., Rev-1432/10 od 4. travnja 2012., Revx-420/14 od 9. rujna 2014., Revx-345/15 od 1. rujna 2015.) zauzeo stajalište da regresno potraživanje osiguratelja prema osobi koja je odgovorna za štetni događaj, pa bio to i osiguranik, zastarijeva u roku od tri godine, a zastarijevanje počinje teći prvog dana iza dana kada je osiguratelj isplatio naknadu štete oštećeniku pa je za očekivati da će i sudska praksa u pogledu navedenog pravnog pitanja postati ujednačena.

Međutim, određivanje zastare nije jednako kod svakoga regresnog potraživanja odnosno ako se radi o različitoj pravnoj prirodi regresnih potraživanja, različito se određuje i zastarni rok. U prilog takvom

shvaćanju ide i odluka VSRH broj Rev 2560/2015-2 od 9. travnja 2019. koji je u odnosu na pravno pitanje „Da li potraživanje tužitelja koje je predmet ovog postupka (zahtjev Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje za naknadu novčanog iznosa od 88.883,53 kuna s osnove troškova korištenja zdravstvene zaštite i naknade plaće za vrijeme bolovanja osiguranice uzrokovanog postupanjem tuženikovog osiguranika) po svojoj pravnoj prirodi predstavlja potraživanje naknade štete koje zastarijeva u roku od tri godine iz čl. 376. st. 1. Zakona o obveznim odnosima (dalje: ZOO/91, sada čl. 234. ZOO-a) ili regresno potraživanje (zahtjev isplata za drugoga s pravom subrogacije iz čl. 373 ZOO/91) koje zastarijeva u općem zastarnom roku od pet godina iz čl. 371. ZOO/91? (sada čl. 225. ZOO-a)“, zauzeo stajalište prema kojem regresni zahtjev osiguratelja, koji je platio troškove liječenja za svojeg osiguranika, prema štetniku i njegovu osiguratelju zastarijeva u općem zastarnom roku od pet godina (tako i u Revx-899/11 od 6. lipnja 2012., Revx-1045/13 od 8. siječnja 2014. i Revx-1227/13 od 31. kolovoza 2016.). VSRH u navedenoj odluci objašnjava da se u konkretnom slučaju radi o različitoj pravnoj prirodi potraživanja tužitelja gdje je zastarni rok pet godina te zastara počinje teći prvog dana od dana kada je naknada isplaćena za razliku od regresnog zahtjeva iz zakonske subrogacije gdje je zastarni rok tri godine, a zastarijevanje počinje teći prvog dana iza dana kada je osiguratelj isplatio naknadu štete oštećeniku s obzirom na to da je to trenutak saznanja o šteti.

7 Zaključna razmatranja

Zbog određenih sličnosti koje postoje između zakonske subrogacije, regresa i ustupanja tražbine, često se u sudskoj praksi događa da se navedeni pojmovi poistovjećuju.

Pravo subrogacije osiguratelja ponekad je isključeno (srodstvo s osiguranikom), a i ograničeno je visinom isplaćene naknade za štetu, dok postoji obveza osiguranika sačuvati pravo subrogacije osiguratelja.

Kada se govori o regresnim pravima, riječ je o pravima u imovinskim osiguranjima, dok u životnim osiguranjima nema osnove za regres osiguratelja. Regres je obeštećenje za pretrpljeni gubitak na imovini, to je pravo treće osobe koja je platila štetu da taj iznos potražuje od osobe koja je za štetu i odgovorna, iako treća osoba nije izravno uključena u osnovni pravni odnos. Kod regresa se uglavnom govori o pravu na povrat onoga što je isplaćeno trećoj osobi za razliku od subrogacije gdje se govori o prijenosu prava vjerovnika na treću osobu. Također, ugovorom o cesiji osiguratelj može steći pravo na regres prema osobi odgovornoj za štetu uz preduvjet da je osiguratelj prethodno naknadio štetu osiguraniku.

Obvezno automobilsko osiguranje je odštetno osiguranje, a obveza osiguratelja je samostalna u odnosu na obvezu osiguranika prema oštećeniku, koja je izvanugovorna obveza. Prema mišljenju autora, obveza osiguratelja na isplatu osigurnine je ugovorne naravi, nastaje sklapanjem ugovora između osiguratelja i osiguranika.

Razmatrajući konkretan slučaj, ako je npr. do prometne nezgode došlo zbog alkoholiziranosti vozača jer je upravljao vozilom pod znatnim utjecajem alkohola, on je u skladu s odredbom čl. 24. st. 1. toč. 4. ZOOP-a izgubio pravo na osigurateljevo pokriće po sklopljenoj polici te je postao regresni dužnik koji je osiguravatelju dužan podmiriti cjelokupni iznos isplaćen oštećeniku, zajedno s pripadajućim kamatama. Naplatom osiguranog iznosa, oštećenik pokriva nastalu materijalnu štetu, dok osiguratelj stječe prava svojega prednika odnosno tada dolazi do subrogacije prava i ostvarivanja prava na regres. U takvom slučaju radi se o regresnom zahtjevu osiguratelja prema svojem osiguraniku iz ugovora o osiguranju. Takav zahtjev zastarijeva u roku od tri godine i zastarni rok teče od prvog dana nakon dana kada je osiguratelj isplatio naknadu štete oštećeniku.

Ako osiguranik u određenom roku ne podmiri osiguratelju štetu koju je ovaj isplatio oštećeniku, osiguratelju ne preostaje ništa drugo nego pokrenuti parnični postupak protiv svojega osiguranika i to radi isplate regresnog duga. Upravo je u tom postupku sud ovlašten ocijeniti je li iznos koji je isplaćen oštećeniku previsok odnosno sud u tom postupku ocjenjuje je li, ako postoji takav prigovor osiguranika, oštećenik djelomično odgovoran za nastalu štetu i je li osiguratelj oštećeniku isplatio veći iznos negoli bi ovaj na to imao pravo. Gotovo je nemoguće bez provedenog vještačenja ovlaštenoga sudskog vještaka ocijeniti doprinos oštećenika za nastalu štetu. Upravo stoga, ako nema većih primjedbi stranaka, sud najčešće prihvaća nalaz i mišljenje stalnoga sudskog vještaka, ocjenjuje ga stručnim i objektivnim, danim u skladu s pravilima struke te temeljito i stručno obrazloženim pa na temelju toga sam ocjenjuje doprinos oštećenika. Mišljenje je autora da bi, unatoč tome što sud samostalno ocjenjuje provedene dokaze, vještak kao osoba sa stručnim znanjem trebao predložiti sudu u postocima procijenjenu visinu doprinosa oštećenika, kako je on ocjenjuje te tako svojim stručnim znanjem "olakšati" ocjenjivanje doprinosa oštećenika od suda.

Konačno, *de lege referenda*, za očekivati je da će se ujednačavanjem sudske prakse postići pravna sigurnost te da će oštećenici već pri podnošenju odštetnog zahtjeva osigurateljima, dostavljajući osnovane odštetne zahtjeve, pokušati mirnim putem riješiti spor te na taj način ne ostavljati osiguranicima valjane osnove za podnošenje prigovora na visinu isplaćenog iznosa i pokretanje parničnih postupaka u kojima će se sudovi ponovno iscrpljivati i utvrđivati eventualni doprinos oštećenika, koji doprinos bi se mogao, ako je postojao, utvrditi i u postupku koji se vodi kod osiguravajućeg društva.

Literatura

Atlija, I. (2016). Pravna priroda i dospelost obveze osiguratelja na isplatu naknade za štetu u obveznom osiguranju od automobilske odgovornosti, *Zagrebačka pravna revija*, 5 (1).

Crnić, I. (2018). *Zakon o obveznim odnosima s izmjenama iz 2018. i dodatnom sudskom praksom*, Organizator, Zagreb.

Česić, Z., Gorenc, V., Kačer, H., Pavić, D., Perkušić, A., Pešutić, A., Slakoper, Z., Vidović, A., Vukmir, B. (2005). *Komentar Zakona o obveznim odnosima*, RRIF, Zagreb.

Matijević, B. (2015). *Subrogacija i regres u osiguranju*. Dostupno na www.iusinfo.hr/Article/Content.aspx?SOPI=CLN20V01D2015B873&Doc=CLANCI_HR (pristupljeno 20. svibnja 2020.)

Matijević, B. (2016). *Regres osiguratelja u praksi Suda Europske unije*. Dostupno na www.iusinfo.hr/Article/Content.aspx?SOPI=CLN20V01D2016B945&Doc=CLANCI_HR (pristupljeno 11. svibnja 2020.)

Matijević, B. (2019). *Hrvatski časopis za osiguranje*. Dostupno na www.huo.hr/hrvatski-casopis-za-osiguranje/wp-content/uploads/2019/07/%C4%8Casopis-Osiguranje8B5.pdf (pristupljeno 2. lipnja 2020.)

Pavić, D. (2006). *Pomorsko imovinsko pravo*, Književni krug, Split, 466.

Ravlić, M. (2011). *Zbornik 19. savjetovanja o obradi i likvidaciji automobilskih šteta*, Opatija.
Uredba (EZ) br. 593/2008 Europskog parlamenta i vijeća od 17. lipnja 2008. o pravu koje se primjenjuje na ugovorne obveze (Rim I). Dostupno na <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=celex%3A32008R0593> (pristupljeno 12. svibnja 2020.)

Uredba (EZ) br. 864/2007 Europskog parlamenta i vijeća od 11. srpnja 2007. o pravu koje se primjenjuje na izvanugovorne obveze (Rim II). Dostupno na <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32007R0864&from=en>. (pristupljeno 12. svibnja 2020.)

Zakon o obveznim odnosima, Narodne novine, 35/2005, 41/2008, 125/2011, 78/2015, 29/2018.

Zakon o obveznim osiguranjima u prometu, Narodne novine, 151/05, 36/09, 75/09, 76/13, 152/14.

Zakon o parničnom postupku, Narodne novine, 53/91, 91/92, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 84/08, 123/08, 57/11, 25/13, 89/14, 70/19.